

Zondag 16 februari 2020

Rob van Essen, Maranathakerk

Zusterschap redt!

Ik begin vanmorgen met de zuster van het kind, 'ze staat verderop om de zien' wat er met haar broertje gaat gebeuren.

Dat doe ik om duidelijk te maken dat we vanmorgen ooggetuigen worden van ons eigen verhaal: óns leven, ónze wereld, het water dat ons tot de lippen staat, de vervolging van wie anders zijn. In tien verzen heel het verhaal van ballingschap samengebald: hopeloos hoopvol, geboorte en wedergeboorte. Met de ingrediënten van oude koningssages, van bedelstaf naar koningstroon. Maar dan net even anders. Dat ánders kan alleen bezongen worden, in levensverhalen worden gedeeld, met brood en wijn geproefd! Maar dat is allemaal teveel voor één dienst.

Terug naar die oudere zus. Wat heb ik er daar veel van ontmoet. Zussen die niet trouwden, omdat ze de plaats van een zieke of gestorven moeder innamen. Zussen die thuis bleven wonen om voor een bejaarde vader te zorgen. Zussen die van ver een oogje in het zeil hielden, waar een broer of zus de verwarrende werkelijkheid niet aankon. Ik denk aan mijn oudste dochter, zo blij met de geboorte van haar broertje. Twee jaar oud hees ze de baby op schoot, holde achter hem aan om hem voor onheil te beschermen. Sprak hem bemoedigend toe als hij huilde in zijn wieg.

Ds. G.H. ter Schegget, later hoogleraar in Leiden, schreef een aantal korte schetsen over zijn jeugd (*'Indachtig', Ten Have 1981*). Eén gaat over zijn buurmeisje Poortje. Als domineeskind weet hij dat het een afkorting is van Zippora. De naam van Mozes' vrouw. In Poortjes gezin wordt een baby geboren. Wetend van de deportaties, houden haar ouders het kind zo vel mogelijk verborgen. Het heeft een wiegje in een stil hoekje. En gelukkig is het een stil kind. Vader en moeder en Poortje worden weggevoerd. Als haar ouders en Poortje de trap aflopen, blijft Het kind achter. Poortje heeft niet gezegd; 'U vergeet de baby'. Want, zegt, ter Schegget, ze kende het verhaal van Mozes. Iemand zal zich over dit kind ontfermen.

Terug naar die tien verzen: Een man en vrouw uit de stam van Levi. Na het dappere optreden van de vroedvrouwen in hoofdstuk 1, hier een priesterlijke inzet. Ze brengen een zoon ter wereld. In priesterschap gaat het niet om het conserveren van een tijdloze cultus. Mozes – en later Aäron – zijn gestalten van bevrijding en toekomst. Maar... even stapje terug – ook die oudere zus is uit het huis van Levi! Voor de mannen nog maar het licht gezien hebben of een woord kunnen uitbrengen, wemelt het van 'priesterlijke' dienst in Exodus. De vroedvrouwen, de moeder die het kind verborgen houdt (uit het huis van Levi!), de zus op de uitkijk, de dochter van Farao. Het is mij een raadsel dat vrouwen in de meer orthodoxe gremia van Jodendom en Christendom zo'n tweederangs positie hebben gekregen. Eva, de moeder der levenden, de aartsmoeders Sara, Rachel, Rebekka, Zippora. De richter Deborah. Maria, de moeder van Jezus. De vrouwen op de Paasmorgen, de eerste apostelen.

In tegenstelling tot hoofdstuk 1 – ‘dit zijn de namen’ – horen we de namen van moeder en dochter nog niet. Niet omdat ze onbelangrijk zijn, maar omdat heel deze kleine geschiedenis wacht op de naamgeving door .... de Egyptische prinses. Hier licht al op dat het in deze geschiedenis niet gaat om een intern Joods gebeuren. Zoals eens Jozef in Egypte de toekomst open hield – voor Jakob en zijn zonen – en heel de wereld brood kwam halen. Wat is de redding van dit kind: de compassie van deze niet-Joodse vrouw. Compassie die ze deelt met de moeder en het zusje. Kinderen zijn niet bedoeld om ontijdig ten onder te gaan in de doodsrivier. Alleen compassie kan de wereld redden. ‘Mozes’ noemt ze hem, hem daarmee aannemend als haar eigen zoon. Maar de verteller hoort het Hebreeuwse werkwoord voor ‘hij die uittrekt’. Een woord dat klinkt voor Gods bevrijdend handelen bij de uittocht uit Egypte en de terugkeer uit de ballingschap. Maar in het ‘hij die uittrekt’ gaat het tegelijk over Mozes, die straks voor zijn volk uitgaat. Niet als de ten troon verheven koning van de koningslegenden, maar als aangevochten bevrijder. Hij staat in dienst van God, maar is geen god (zoals de Farao).

Afsluitend nog even terug naar die zuster van Mozes. Volgens een latere traditie was haar naam Mirjam, zei die het overwinningslied zong toen Farao en zijn leger bij de Schelfzee verdronken waren. Daarna wordt ze in Numeri 12 nog één keer genoemd. Samen met haar broer Aäron heeft ze kritiek op Mozes. ‘Heeft de HEER soms uitsluitend bij monde van Mozes gesproken en niet ook bij monde van ons?’ Die kritiek bezorgt haar (niet Aäron!) van Godswege huidvraat. De verteller van dit verhaal lijkt vergeten hoe belangrijk haar rol in Israëls bevrijding is geweest. De zus mag wel meedoen in het verhaal, als zij maar afstand houdt. Zeker, Mozes is ‘Hij die uittrekt’. Maar in de geschiedenis blijkt bevrijding steeds weer vast te lopen als tegenspraak wordt afgestraft. Bij je naam geroepen zijn en je levensopdracht trouw blijven – dat geeft anderen ruimte en schept toekomst. Met de woorden van Jezus: ‘Als je broeder of zuster je iets verwijt, ga je eerst met die ander verzoenen’. Dat is iets anders dan tegenspraak afstraffen of doof zijn voor kritiek. Sluit je daarom aan bij de vrouwen vanmorgen en kies voor compassie. Heb oog voor de kleinen van deze wereld. Alle mensen opgelet, zusterschap redt.

Lezingen: Exodus 2:1-10 en Matteüs 5:17-26